

ΣΤΕΛΙΟΥ ΡΑΜΦΟΥ

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ

ΣΤΕΛΙΟΥ ΡΑΜΦΟΥ

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ

Τά αὐτονόητα τῆς ἐπικαιρότητας τυφλώνουν, ἐνῶ τό παρόν διαφωτίζεται μόνο στό πάντοτε, τήν ἀξία πού δέν μετῶται σέ χρόνο. Σπουδάζομε τούς κλασσικούς γιά νά θεωροῦμε τό παρόν ὑπό τό πρίσμα τῆς αἰωνιότητος καί στήν ἀφθαρσία τους δοκιμαζόμαστε. Αἰωνιότης δέν εἶναι ἡ ἀτέρμων ροή τῶν στιγμῶν ἢ κάποιο ἀσάλευτο τώρα, εἶναι ἡ ἀνοιξη τοῦ ἀνθρώπου στό ἀλλιῶς, ὁ καθαρός πνευματικός βίος. Τό κλασσικό ἔργο ἔχει μέν χρόνο καί τόπο γεννήσεως, εἶναι ὅμως ἀπόλυτο δόσιμο, ἀτόφια δαπάνη τοῦ ἐργάτη ἢ ὁποῖα τόν ξεπερνᾷ. Δέν ἐξαντλεῖ ὠρισμένο ἀντικείμενο, ἀλλά ὑποχρεώνει νά ζητοῦμε διαρκῶς τόν ἑαυτό μας σέ ὅ,τι πράττομε, συγκεντρώνει τόν ἄνθρωπο στήν ψυχική του οὐσία. Ἡ ἀλήθεια τῆς αὐτογνωσίας φθείρει τόν χρόνο διότι δέν ἔχει περιεχόμενο, ὁ δρόμος της εἶναι ἀρετή καί ἡ ἀρετή θεμέλιο τῆς πολιτείας.

Ἄ ἰδρυτής τῆς ιδεώδους πολιτείας ὀφείλει πρῶτα νά ὀρίση τήν ὑπερτάτη μορφή τῆς ζωῆς, τόν «αἰρετώτατον» βίον, γράφει ὁ Ἄριστοτέλης στήν ἀρχή τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τῶν *Πολιτικῶν*. Ἐξαρτᾷ δηλαδή τήν πολιτεία ἀπό τήν αἵρεση καί τοῦτο σημαίνει πῶς ὁ συντακτικός της προσδιορισμός εἶναι ἠθικός, μέ τήν εὐρεία ἔννοια τῆς λέξεως : ὅ,τι ἀξίες βασιλεύουν στήν ζωή, τέτοια εἶναι ἡ πολιτεία. Ἔτσι ὅμως ἡ ψυχὴ γίνεται ἄξων τῆς πολιτικῆς, κατ' ἐξοχήν δέ πολιτική ἢ πνευματική ἐξύψωσις τοῦ ἀνθρώπου.

Συμπίπτει ὡστόσο ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀτόμου μέ τῆς πόλεως; Δεχόμενος τήν ἀρετή ὡς περιεχόμενο τῆς εὐδαιμονίας, ὁ Ἄριστοτέλης ἀπαντᾷ καταφατικά. Ἡ ἀρετή ὅμως, πιστεύει, δέν ἀποτελεῖ συμμόρφωση πρὸς ὠρισμένο κώδικα, ἀλλά τελείωσιν, δηλαδή ὀλοκλήρωση τῆς φύσεως τῶν ὄντων. Καί ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος ὀλοκληρῶνεται πνευματικά, ἡ ἀρετή του εἶναι πνευματική ἐνέργεια, ἔρως τοῦ ἀπολύτου, ἡ δέ πολιτική θεραπεύει κατά κύριο λόγο τήν ψυχὴ καί δευτερευόντως τήν ὑλώδη ἀνάγκη. Κτῶνται καί φυλλάτουσιν οὐ τὰς ἀρετάς τοῖς ἐκτός ἀλλ' ἐκεῖνα ταύταις, θά δηλώσῃ. Στό ὑπερβατικό αὐτό τέλος, τό ἄτομο καί ἡ πόλις

συμπίπτουν, διότι μόνο ή έξοδος από τήν αὐτοβεβαίωση ἐπιτρέπει ψυχική ἀνοιξη καί αὐθεντική κοινωνία τῶν ἀνθρώπων. Ἐάν ὁ ἄνθρωπος εἶχε σκοπό τήν ὑλική του τακτοποίηση, ή κοινωνία θά ἦταν ἀνέφικτη ἢ στήν καλύτερη περίπτωση ὑποκρισία. Ὅριο τοῦ ἑνός ἐγωισμοῦ δέν εἶναι ὁ ἐγωισμός τοῦ ἄλλου, ὁπότε ἐπικρατεῖ ὁ ἰσχυρότερος, ἀλλά ή ἀρχή πού δέν μπορεῖ νά ἀνήκη ἀποκλειστικά σέ κανένα καί ἐπομένως ξεπερνᾷ κάθε βεβαίωση. Ἡ θέλησή μου ἀγιάζεται καί ή κοινωνία δημιουργεῖται ὅταν μετέχω ἀμέσως σ' αὐτή τήν ἀρχή, ὅταν ὁ ἐγωισμός μέ κάνει πτώση καί ἀναλήθεια. Ἐφ' ὅσον τό εἶναι καθορίζει τήν συνείδηση, ή τελευταία στερεῖται λόγου ὑπάρξεως καί ὑπέρτατη ἀξία γίνεται ή ἀνάγκη, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας ἐπιτρέπονται ὅλα τά κακουργήματα. Ἡ κοινωνία πού δέν πραγματώνει τήν ἀπόλυτη ἀρχή εἶναι τρομοκρατία καί ἀπάτη.

Κανείς δέν θά ὑπεστήριζε σήμερα πειστικά, ὅτι στά σύγχρονα δημοκρατικά, αὐταρχικά καί ὀλοκληρωτικά καθεστῶτα, ή εὐδαιμονία τοῦ συνόλου καί τοῦ ἀτόμου συνταυτίζονται, ἐφ' ὅσον στίς τρεῖς περιπτώσεις καί παρά τίς μεταξύ των αἰσθητές διαφορές, τό κράτος θέλει νά ἐκφράζη ἀντικειμενικά τήν γενική βούληση. Ὁδηγηθήκαμε στήν ἀφηρημένη αὐτή βούληση, ἐπειδή οἱ συνειδήσεις ἦταν ἀδύνατο νά ἀρμονισθοῦν, ἀφ' ὅτου ή ὑλική εὐδαιμονία ἔγινε προορισμός τοῦ ἀνθρώπου. Τό σύγχρονο κράτος εἶναι ὑποκατάστατο ἀποτυχημένης κοινωνίας. Ὁ Ἀριστοτέλης δέν μπορεῖ νά φαντασθῇ ἕνα κράτος αὐτοσκοπό, διότι θεωρεῖ τήν εὐδαιμονία ὡς τέλος τοῦ ἀτόμου καί τῆς πόλεως, ἀλλά τήν συνδέει μέ τήν πνευματική ὀλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου καί ὄχι μέ ἱκανοποίηση ὑλικῶν ἀναγκῶν, τήν σιωπηρά καταστατική προϋπόθεση τοῦ κράτους τῶν Νέων χρόνων. Ὅταν ή εὐδαιμονία εἶναι ὑλική, ἀποκλειστικός της παράγων καθίσταται ὁ ἄνθρωπος, ή ὑπαρξη ἐρμηνεύεται ὑπό τό πρῖσμα τῶν κοινωνικῶν καί οικονομικῶν συνθηκῶν, τό δέ κράτος γιγαντώνεται ἀναλαμβάνοντας νά ρυθμίση τά συγκρουόμενα συμφέροντα, ἀντιπαρατάσσοντας δηλαδή ἕνα ὑπέρτερο ἐγωισμό εἰς τοὺς ἐπί μέρους. Τό σύγχρονο κράτος ὑπόσχεται τήν βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐπί τῆς γῆς καί ὁ μεσσιανικός συμβολικός του χαρακτήρας τό κάνει μεγάλο κριτή, πού ὑποτάσσει τήν προσωπικότητα στήν παγερή ὁμοιομορφία τῶν μηχανισμῶν καί διαιωνίζει, ὡς ἄκρατος ἐγωισμός, τοὺς ὅρους κάθε ἀδικίας. Εἶναι παράδοξο ὅτι ὁ σημερινός ἄνθρωπος εἴτε γίνεται μηδενιστής εἴτε ὑπάλληλος; Καί ὁ μέν ἀναρχικός μηδενιστής εἶναι πληγωμένος ἐγωισμός, ὁ δέ ὑπάλληλος ἀνταλλάσσει ἀνακουφισμένος τό φορτίο τῆς ἐλευθερίας του μέ τήν ἀσφάλεια τῆς γραφειοκρατικῆς ἀπαθείας.

Ὅπως ή εὐδαιμονία τοῦ κράτους, ἔτσι καί ή δικαιοσύνη τῶν διεκδικήσεων εἶναι φενάκη. Δέν ὑφίσταται δικαιοσύνη ὅταν κατακτῶ δικαιώματα, ἀλλά ὅταν μέ πληγώνει ή ὀδύνη τοῦ συνανθρώπου. Δέν εἶμαι ὑπέρ οὔτε

κατά οὔτε οὐδέτερος: εἶμαι ὑπεύθυνος. Ἐνεξαρτήτως σχετικότητος τῶν ὑποχρεωτικῶν μας ἐπιλογῶν, θά πρέπει νά ὁμολογήσουμε ὅτι ὄχι μόνο κανένα κράτος, ἀλλά καί κανένα πολιτικό κίνημα δέν εἶναι στήν ἐποχή μας ἠθικό κατ' οὐσίαν, ἀφοῦ ὅταν ἐξεγείρεται ἐναντίον τοῦ κοινωνικοῦ ψεύδους, ἀντί νά ἀπορρίψη τήν ἐγωιστική του προέλευση καί νά στηριχθῆ στήν ψυχική προσφορά, καλλιεργεῖ εἰς τό ἔπακρο τό κακό πού ἀποστρέφεται, ὑποδαυλίζοντας τό μῖσος ἐν ὀνόματι τοῦ γενικοῦ καλοῦ. Ἐφ' ἧς στιγμῆς ὅμως τά δικαιώματα τῶν καταπιεζομένων καί οἱ διεκδικήσεις των συνδέονται μέ τήν σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος, τό κακό εἶναι ἀπόλυτο, διότι ἡ ἀφηρημένη ἀνθρωπότης παρέχει μέ τήν «σωτηρία» τῆς ἄλλοθι στήν ἀρνητική συνείδηση, ἄλλοθι χωρίς τό ὅποιο ἴσως ἐξακολουθοῦσε νά ἐνεργῆ, θά ἤξερε πάντως ὅτι κακουργοῦσε. Ἡ πράξις τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ εἶναι συγκεκριμένη, ἡ ἀνθρωπότης ὅμως εἶναι τόσο ἀφηρημένη, ὥστε κανένα ὄν μέ σάρκα καί ὀστά νά μήν συμμετέχη καί συνεπῶς νά γίνεται ἀντικείμενο ἀγάπης ἢ κακότητος. Ἡ θυσία ὑπέρ τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι πλάνη καί ἀδικία, δεδομένου ὅτι ἀπορρίπτει μέν τόν ἐγωισμό τῶν καταπιεστών, καθαγιάζει ἐν τούτοις τόν ἐγωισμό τῶν καταπιεζομένων.

Πολιτεία τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ψυχική κοινωνία.